

Korporativizem v slovenski politični misli v 20. in 30. letih

Uvod

1. Politične ideje posameznih zgodovinskih obdobj niso le odsev vsakokratnega političnega vsakdanjika. V marsičem ga tudi poustvarjajo. So konstitutivni del zgodovinske realnosti in se jih ne da odpraviti s tezo, da kot take obstajajo le kot "znamenje nekega časa". Na simbolni ravni in v stvarnosti živijo naprej z določenimi kulturnimi in političnimi konsekvencami.

To velja tudi za korporativno šolo, ki se je pojavila na Slovenskem v času med obema svetovnima vojnama. Imela je vidno mesto v slovenski politični misli in tudi v evropski razpravi o t.i. klasičnem korporativizmu, ki je v srednjeevropskih državah dobil obliko stanovske ideje.

2. Korporativizem je socialna, ekonomska in politična doktrina, zasnovana na idejah organicizma in solidarizma. Osrednjo funkcijo v ekonomskih in političnih odnosih imajo korporacije, tj. neprostovoljna, razmeroma zaprta in hierarhično zgrajena združenja.

Po srednjem veku, ko je celotna družbena zgradba temeljila na "strogi" stanovski strukturi, so korporativizem ponovno odkrivali v prvi polovici 20. stoletja kot protiutež kozmopolitsko zasnovani liberalni ureditvi in komunizmu. Korporativne zamisli so v času pred 2. svetovno vojno, tj. v obdobju *klasičnega korporativizma*, sprejemale različne idejne in politične smeri, npr.:

- a) katoliška politična in socialna misel, zlasti po papeževi okrožnici *Quadragesimo anno* (1931),
- b) nacizem in fašizem ter

¹ O klasični slovenski politični misli govorimo od prvih političnih "ločevanj duhov" na Slovenskem, tj. od sredine druge polovice prejšnjega stoletja pa do začetka 2. svetovne vojne, konca pluralnosti slovenske politične klasike. V naslednjem - monističnem - obdobju je bil politični pluralizem nasilno prikrivan, vendar le do sredine 80. let, ko govorimo o ponovni pluralizaciji.

² Gosar je očital "stari" struji, ki je v 20. letih zavračala njegove stanovske ideje, da jih je v 30. letih uveljavljala v "najskerajnejši, pretirani in zmotni obliki" (*Delavska pravica*, 11. 07. 1940).

- c) posamezne socialistične doktrine (revolucionarni sindikalizem, gildsocializem, koncepcije gospodarske demokracije in demokracija svetov oz. Rätedemokratie).

Katoliška cerkev je bila najpomembnejši vzvod pri nastajanju korporativne politike na Slovenskem. Znotraj njene doktrine so se oblikovale tri struje. *Avtoritarna* je zagovarjala konservativna in organicistična načela. Njeni predstavniki so Ivan Ahčin, Jože Jeraj in Jakob Aleksič. *Radikalna* s Cirilom Žebotom je bila profašistično usmerjena. Glavni predstavnik tretje, pogojno jo lahko imenujemo *modernistična*, pa je Andrej Gosar.

V delu laične politične misli pa lahko razlikujemo med radikalno nacionalistično (Gorazd Kušej) in socialdemokratsko koncepcijo (Albin Prepeluh in Dragotin Lončar).

V korporativni teoriji analitično ločimo tri med seboj povezane razsežnosti, tj. *socialno, ekonomsko in politično*. V nadaljevanju želimo predstaviti glavne posebnosti slovenske razprave o korporativizmu v času med obema svetovnima vojnoma.

I. "Urejena" družba in socialna harmonija

"Korporacije nasprotujoče interese delodajalcev in delavcev spravijo v harmonično občestvo."

(J. Jeraj, 1941)

Temeljni cilj teoretičnih in političnih zastopnikov klasičnega korporativizma je bil *socialni mir* - tj. osrednje vprašanje industrijske družbe - uveljavljen po načelih socialne vzajemnosti in solidarnosti. Klasična¹ slovenska politična misel je socialni razsežnosti korporativizma posvetila največ pozornost.

Osrednji predstavnik konservativne stanovske šole² je bil *Jože Jeraj*. Bil je pod očitnim vplivom socialnih korporacijskih idej O. Spanna, W. Heinricha, J. Strohla, okrožnice *Quadragesimo anno* itd. Po zgledu avstrijskega stanovskega sistema je za takratno jugoslovansko družbo predlagal korporativni sistem, ki bi bil organiziran po poklicih. Ti bi se združevali v treh osrednjih stanovih: prosvetno-vzgojnem (učitelji, umetniki, znanstveniki itd.), političnem (uradniki) in gospodarskem (zaposleni v občnih zvezah industrije, obrti, trgovine, poljedelstva itd.). Občne gospodarske zveze bi sestavljale stroke (npr. v industriji v tekstilno, steklarsko, kemično itd.), korporativne zveze pa naj bi se na najvišji ravni združevale v *vrhovno korporacijo*. V njej bi imele posebno predstavnitvo še kulturna zbornica in država. Posamezne korporacije bi ohranile odredbodajalsko avtonomijo, vrhovna korporacijska zbornica pa naj bi bila zakonodajno suverena. Jeraj je za tako najvišjo zakonodajno oblast predvideval v prvi Jugoslaviji tri centre: Ljubljano, Zagreb in Beograd. Stanovi bi ohranili dobršen del svoje "funkcionalne avtonomije".

Stanovi so za Jeraja predvsem gospodarski in kulturni pojavi, izraz vertikalne delitve družbe. Bili naj bi razmeroma zaprte mikrodružbe z lastno socialno, ekonomsko, predvsem pa kulturno izkušnjo: "Stan predstavlja skupnost vseh tistih oseb, ki imajo isto gospodarsko in kulturno funkcijo v družbi" (1941, 5). Ima skupne cilje, namene, vrednote, je skratka totaliteta,

kjer posameznik izgubi svojo posebnost. Kajti socialna vezanost posameznika ne le da na sistemski ravni izniči kaotične potence liberalne družbe, marveč mu zagotavlja, kakor ugotavlja Jeraj, vsestransko varnost. Stanovska združenja opravljajo za varstvo posameznika vrsto funkcij na področju socialne zakonodaje, delovnega prava, pravične razdelitve dobrin itd. (1941, 16).

Zanimivo je, da je Jeraj zavračal paritetno sestavo stanovskih organizacij, ki je sicer značilna za tiste v proizvodnji. Njegov predlog močno spominja na kasnejše delavske svete v sistemu socialističnega samoupravljanja. Člani obratnih svetov naj bi bili zastopniki delavcev in obratni šefi (1941, 56). Ta model ("samoupravno demokratični") je bil v bistvu enak nemški ureditvi gospodarstva v 30. letih. Prepovedoval je stavke, s čimer naj bi odpravili vpliv politike na gospodarstvo. Stanovska ureditev je imela namen uresničiti enakostno načelo v socialnem življenju, tj. zmanjšati gospodarske in socialne razlike pri razdeljevanju imetja in dohodkov oziroma zmanjšati "horizontalno" delitev družbe na razrede (1941, 5).

2. Tudi *Jakob Aleksič*, drug predstavnik "stare" korporativne šole, je predvidel pozitivne socialne učinke stanovskega sistema. Menil je, da mora socialni sistem vsakemu zagotoviti eksistenčni minimum. S tem v zvezi se je zavzel za družinsko mezdo (1933, 79). Podobno kot pri drugih zastopnikih stanovske oz. klasične korporativne ureditve, kjer velja načelo imperativne pripadnosti, se posameznik tudi v tem primeru mora odpovedati svobodni izbiri in pravici do združevanja: "Pripadnost h korporaciji je obvezna, kakor je obvezna domovinska pristojnost k določeni občini" (ibid, 80). Zavzemal se je za paritetno sestavo (italijanski model) delodajalcev in delojemalcev v korporacijskih organih.

II. "Gospodarski nacionalizem"

"Urejevalni princip gospodarstva ne sme biti neomejena svobodna konkurenca in trg, marveč potreba ljudske blaginje."

(Aleksič, 1933)

P. Perraux, eden od ideologov francoskega korporativizma, je zatrdil, da bodo veliki narodi evropskega zahoda naslednjega pol stoletja živeli v narodnogospodarskem režimu organiziranega trga. Glede na takšno pričakovanje ne preseneča velika teoretična in politična vloga klasičnega korporativizma v Evropi, še zlasti, ker se časovno ujema z veliko gospodarsko krizo ob koncu 20. in v začetku 30. let. Znano je, da so se v tem času pojavili trije odgovori na gospodarsko krizo: boljševiski, keynesijanski (liberalnodemokratski) in korporativni. Slednji je predvideval regulacijo gospodarstva, pri kateri bi sodelovali država ter korporativna predstavništva dela in kapitala.

Osrednja naloga stanovsko-korporativnega urejanja gospodarstva je zaščita domače proizvodnje pred tujimi monopoli³, ki s konkurentnejšo proizvodnjo potencialno ogrožajo domači gospodarski red. S sistemskimi ukrepi bi zagotovili prilagajanje gospodarstva možnostim in zlasti potrebam trga. Korporativno (protekcioniistično) gospodarstvo torej usmerjevalno in regulativno, saj ga ni mogoče prepustiti "uničujočim" in "destruktivnim"

³ Po nekaterih podatkih je sredi 30. let manj kot 14 odstotkov svetovne trgovinske menjave potekalo po načelih proste trgovine. Države, zlasti evropske, so vodile izrazito protekcioniistično politiko.

zakonistostim trga. Cene so torej nadzorovane. V korporativni doktrini se je uveljavila kategorija "pravične cene", gospodarske sisteme pa so navadno funkcionalno organizirali po področjih, tako da je država lahko posredno ali neposredno obvladovala gospodarsko politiko.

Aleksič je menil, da je prava ureditev gospodarstva mogoča samo na podlagi obveznih, javnopravnih, samoupravnih stanovskih korporacij. Takšen sistem je planski, samoupraven in mora slediti narodnim ciljem. Temelji na različnih oblikah lastnine: zasebni, zadružni, "socializirani". Kot "zakonit zastopnik gospodarskih interesov" ima naslednje funkcije: arbitražo med delodajalci in delojemalci, uravnavanje načrtnega gospodarstva, preprečevanje neobzdrane konkurence, sklepanje kolektivnih pogodb, strokovno izobraževanje, socialno skrbstvo, predlaganje zakonskih pobud (1933, 81).

Ciril Žebot, ki je v Italiji študiral fašistično korporativno gospodarstvo, ki naj bi bilo organizacijski vzorec tudi za naše okolje, je korporativizem v širšem smislu pojmoval kot "celokupnost prizadevanj, ki gredo za tem, da se organizira mirno in pravno sodelovanje med činiteljem delom in činiteljem kapitalom, ki sta v kapitalističnem podjetju ločena" (1939, 8). Element integracije ni značilen le za Žebotovo določitev razmerja v proizvodnji, marveč je tudi političnofilozofska esenca vsega korporativističnega razmišljanja o družbi. Izhaja namreč iz teze Uda Spirita, vidnega korporativnega ideologa, da posameznika in države ni mogoče ločiti. Tudi pri Žebotu so "posamične koristi podrejene javnim, skupnim" (1939, 8). Dva temeljna cilja korporativno urejenega gospodarstva, tj. socialna pravičnost in urejeno gospodarstvo, spremlja ideološka indoktrinacija.

Žebotova gospodarska koncepcija naj bi nadgradila liberalni sistem, ki temelji na zasebni pobudi, lastnini in koristi, pa tudi kolektivizmu, ki zanemarja organsko sestavo naroda (1939, 275).

Korporativno narodno gospodarstvo je "politično uravnavano in organizirano". Funkciji trga in javne pobude sicer nista odpravljeni, marveč sta z državno regulativo podrejeni interesom skupnosti.

Model "podružabljenega gospodarstva" *Andreja Gosarja* je glede na logične mehanizme funkcioniranja podoben Žebotovemu, vendar pripisuje večji pomen "svobodni izbiri dela in konsuma". Gosar se ni navduševal za italijanski model, ker se mu je zdel preveč avtoritaren. "Samoupravne stanovske organizacije" niso zasnovane le na poklicni podlagi. Njihova struktura je zasnovana interesno pluralistično. Gosar je družbi, organizirani na samoupravnem stanovskem načelu, pripisoval veliko več avtonomije kakor Žebot. Prav tako je zavračal organicizem, ki ga je Žebot postavljal za temeljno načelo svojega modela.

Gosar je bil prepričan, da je "prava samoupravna organizacija" industrije in veletrgovine "največjega pomena za podružabljanje celokupnega gospodarstva" (1935, 460). Koncepcija "podružabljenega" gospodarstva je temeljila na načelu čim večje lokalne avtonomije, ne pa predvsem na nacionalistični ideji kakor pri Žebotu (žgospodarski nacionalizem). Če še naprej primerjamo Gosarjevo in Žebotovo teorijo, moramo omeniti, da si je Gosar "pustil vplivati" različnim, tudi liberalnim ekonomskim teorijam, njegove socialne ideje pa so dokaj uglasene s katoliško socialno in politično doktrino. Žebot je svoje glavne ideje in teze črpal iz izkušenj italijanskega fašističnega korporativizma.

Številni vidiki koncepcije združenega dela so temeljili na načelih Gosarjeve ekonomske teorije.

III. Korporativni odgovor na krizo parlamentarne demokracije

“Od demokracije k obči samoupravi”

(Gosar, 1935)

Korporativne ideje so močno zaznamovale evropsko politiko in politično misel 20. stoletja. Korporacije naj bi imele ključno vlogo tudi v politični strukturi države, v obdobju klasične korporativne misli, imenovane tudi stanovska država. To je oblika države, zgrajena iz organizacij, ki naj bi zagotovile organsko zvezo med posameznikom in skupnostjo ter med nižjimi in višjimi enotami skupnosti. Korporativizem pomeni v političnem smislu kritiko individualizma, iz katerega je zrasel parlamentarizem. Logika političnega zastopstva ne temelji na individualnem ne na politično pluralnem načelu, marveč naj bi bil temelj izražanja ljudske volje “socialen”, v njem naj bi prišle do izraza “žive sile” družbe. V tem smislu se je s korporativizmom pri nas pojavila prva “samoupravna” pluralistična šola, katere utemeljitelj je A. Gosar.

Korporativizem je kot oblika političnega posredovanja t.i. funkcionalnih interesov imel več različic:

- a) *integralni oz. čisti korporativni sistem*, kjer vso politiko vodijo korporativne strukture. Glavni predstavnik te struje je bil O. Spann. Namesto demokratičnega parlamentarizma je razvil korporativni model, temelječ na absolutni in avtoritarni vladavini politične elite, ki se ji ni treba spraševati po svoji legitimnosti;
- b) *dvozbornični oz. mešani sistem* (poleg korporativnega obstaja še “demokratični” parlament). V ta model lahko uvrščamo večino slovenskih korporativnih teorij;
- c) *sistem*, kjer ima korporativna struktura v predstavniki ureditvi le svetovalno vlogo in pravico pobude. To je t.i. mehka različica korporativnega sistema.

Model korporativne države in politike izhaja iz plebiscitarne paradigme, iz ideje o delegatskem transferju funkcionalnih interesov. Temelji na posredni volilni pravici ter na dogovornem načinu političnega odločanja. V Italiji, Španiji, na Portugalskem, v Nemčiji in Avstriji (od l. 1934) so z uvedbo korporativnih modelov odpravili politični pluralizem oz. večstrankarski sistem, demokratično izvoljen parlament in s tem tudi splošno in enako volilno pravico ter nekatere druge temeljne človekove in državljske pravice. Poleg skupnih strukturnih zasnov (dodajmo še tesno prežemanje vladajoče politične stranke s korporacijami in državno upravo) so si bili ti režimi podobni po avtoritarnih voditeljih, kot so Mussolini, Salazar, Franco, Hitler in Dollfuss.

V 20. in 30. letih so se tudi na Slovenskem (Ahčin, Gosar, Jeraj, Aleksič, Žebot itd.) in na Hrvaškem (Ivčič, Ščetinac) - torej v katoliškem delu nekdanje Jugoslavije - pojavile zahteve po korporativni ureditvi države.

a/ Gosarjeva kritika parlamentarne demokracije

Modernizacija političnega življenja - t.j. uveljavljanje splošne, enake in tajne volilne pravice, množičnih političnih strank ter konkurenčnega strankarskega parlamentarizma, dejaven poseg medijev v politiko in povečanje njene javnosti - je imela v luči Gosarjeve teorije tudi "stranske", negativne učinke.

V politični misli v Evropi so se v tem času pojavile *številne teorije o krizi moderne parlamentarne demokracije*. Med najpronikljivejšimi tovrstnimi kritiki (vendar ne zavračevalci) je bil Andrej Gosar, ki je začutil nevarne posledice tega sistema, zlasti poenotenja, politiziranja (civilno)družbenih interesov, heteronomnih učinkov večinskega sistema odločanja, nepluralnosti, kar naj bi v socialno in etnično neenoviti moderni družbi povzročalo podrejanje in nesvobodo vsakokratnih manjšin.

V tradicionalni slovenski politični misli zato izstopa težnja po avtonomiji, zlasti kolektivnih entitet (naroda, razreda, stanu).

"To, da se je demokratična ideja najprej pojavila kot nauk o osebni svobodi in enakopravnosti vseh ljudi ter o ljudski suverenosti, je bilo, kot smo videli, le naravna posledica zgodovinskega razvoja, prav kakor je bil demokratični parlamentarizem v tej dobi njen naravni izraz. To, da v ozadju običajnih, svojčas tako zelo aktualnih demokratičnih načel in zahtev stoji pravzaprav druga, širša, splošnejša *ideja o vesplošni osamosvojitvi ljudstva sleherne nadvlade, o njegovi obči samovladi oziroma obči samoupravi*" (podčrtal Gosar, 1935, 493). V tem kontekstu je Gosar demokratično teorijo družbe dopolnil z naslednjimi inovacijami:

- samouprava vs. demokracija,
- skupinski pluralizem vs. individualizem,
- samoupravni parlamentarizem vs. demokratični parlamentarizem,
- samoupravno organizirano ljudstvo vs. enotno ljudstvo,
- delegatski sistem vs. predstavniški sistem,
- delegatski mandat vs. političnopravniški mandat,
- samoupravna država vs. demokratična država,
- decentralizem vs. centralizem.

Vendar njegove stanovske ideje niso tako radikalno oz. prevratno zamišljene kot pri drugih zastopnikih klasične slovenske korporativne misli, saj je zavračal totalitarizem. Prizadeval si je, včasih tudi pretirano vizionarsko, za "resnično samoupravo ljudstva".

Podobno kakor njegova teorija podružbljenega gospodarstva je Gosar tudi v političnem smislu močno vplival na Kardeljevo različico socialistične samoupravne demokracije.

b/ Jerajev in Aleksičev model "kombiniranega" političnega sistema

Dilemo med čistim korporativnim in parlamentarnim predstavniškim sistemom je Jeraj razrešil takole: "Današnji formalni parlamentarizem je res zagrešil mnogo napak, ker je plod individualizma, a kljub temu mora biti tudi v stanovski državi vršilec državne oblasti odbran od ljudstva... Ostane torej politični parlament, ki ga neposredno voli ljudstvo, a v stanovski državi se njegove kompetence zožijo na svojstveno upravno, kulturno in politično področje, ker mu je postavljena ob bok državna korporacijska zbornica, ki ima zakonodajno oblast na gospodarskem področju." (1941, 58). Jeraj je

menil, da za delovanje korporativnega sistema ni potreben enopartijski in totalitaren sistem, niti nacionalizem kot najvišja ideologija, kakor je bilo v tedanji Italiji in Nemčiji. Zavzemal se je za "organično ljudsko državo", ki bi upoštevala samoupravo nižjih enot.

Aleksičev model korporativne države je v temeljih podoben Jerajeve-
mu in na nek način tudi Gosarjevemu, vsaj kar se tiče osnovnih strukturnih posebnosti. Vsi so se zavzemali za dvozborničen, tj. kombiniran sistem političnega in korporativnega parlamenta. Podobno kot drugi ideologi stanovske ureditve države se je tudi Aleksič zavzemal za veliko avtonomijo slovenske "pokrajine" z lastnim političnim in korporativnim zakonodajnim telesom. Volitve predstavniških teles naj bi bile delegatske, za politični parlament pa naj bi veljalo načelo splošne in enake volilne pravice.

c/ Narodnodemokratska doktrina

Znotraj korporativistične paradigme moramo omeniti še koncept *narodne demokracije*, ki ga je v svojih zgodnjih delih najdosledneje uveljavil Gorazd Kušej. Ta koncepcija, ki se je razvila pod vplivom Carla Schmit-
terja in drugih "kolektivistov" medvojnega časa, pomeni totalitarno obliko razrešitve napetosti med individuumom in kolektivom (nacionalno državo). Posameznik, meni Kušej, "sploh ne more biti svoboden" (ibid., 11), če kot družbeno bitje ne verjame v obstoj najvišjih metafizičnih absolutov Dobrega in Pravičnega (ki ga vidi v Naciji). Prav takšno izhodišče je kritiziral Jeraj (1941, 74). Racionalni in relativistični svetovni nazor, na katerem temelji liberalna oblika demokracije, meni Kušej, ne more razrešiti tega nasprotja, saj ne priznava harmonije. Demokracija naj bi izhajala iz skupnosti. Liberalizem pa naj bi imel negativen odnos do družbe, saj zavrača vsako prisilo, vodi v anarhizem in s tem v razpad skupnosti. Zato je pojem demokracije najtesneje povezan z načinom, kako določiti obvezna pravila za sožitje, integracijo posameznikov ("demokracija kot oblika donajanja prisilnih skupnostnih pravil po večinskem načelu", 41). Tega bistvenega elementa naj npr. liberalna demokracija⁴ ne bi poudarjala.

Skratka, bistvo nacionalnodemokratske doktrine je težnja, da se "odpravi napetost med poedincem kot individualnim bitjem in med socialnim svetom s tem, da se doseže... istovetnost vladajočih z vladanimi". Praktična rešitev tega vprašanja pa je utrditev "skupnostnega čuta" posameznikov, ne pa anarhična težnja po čim večji osebni avtonomiji (68). Idealna zamisel bi bila potemtakem ne liberalna, niti razredna, marveč *nacionalna demokracija*, ki poudarja pomen iracionalnega doživljanja skupnosti kot neke višje metafizične bitnosti. V njej se na nov način obudi občutek enakosti in svobode. Narod oziroma bolje nacija je hrbtenica in subjekt demokracije.

d/ Socialdemokrati in korporativizem

Slovenski socialdemokrati so bili med glavnimi kritiki stanovske ideje. Navzlic temu pa so v začetku 20. let, zlasti Prepeluh in Lončar, odobraval nekatero korporativistične ideje, ki so jih sprejemali iz svetovne literature, zlasti Coleov gildsocializem. Nanje je vplival predvsem s tezo o funkcionalni avtonomiji družbenih podsistemov. Podsistemi, stebri družbene integracije, ki imajo določene (samo)upravne in zakonodajne pristojnosti, so funkcionalne družbene strukture, vertikalno organizirane in

⁴ "Tisto obliko demokracije, kateri je z ozirom na velik poudarek **individualističnega** momenta v družbeni pogodbi glavno načelo osamosvojitve poedinca v kar največji možni meri od skupnostnih državnih vezi in mu zagotoviti najširšo **osebno avtonomijo**, nazivamo **liberalno demokracijo**".

prilagojene družbeni diferenciaciji. Prepeluh in Gosar sta našla podobne argumente proti liberalnemu družbenemu redu kakor drugi kritiki. Še posebej sta poudarila načelo (ne)kompetentnosti predstavniških teles in "naravno" načelo avtonomije struktur civilne družbe (Zver, 1990, 201).

IV. Kritika korporativistične šole

Del nacionalno usmerjene socialdemokracije torej lahko pogojno uvrščamo v korporativistično paradigmo (vpliv teorije o demokraciji svetov, gildsocializma, adlerizma), vendar za večji del slovenske socialdemokracije velja, da se je prva in najodločnejše postavila po robu stanovsko-korporativističnim političnim idejam. To doktrino so označevali za "desno diktaturo", boljševizem pa za "levo diktaturo". Delavska pravica, časopis socialdemokratov, je že v drugi polovici 20. let nasprotovala krščansko-socialni ideji o "gospodarskem parlamentarizmu", iz katere se je kasneje razvila celovita krščansko-socialna politična stanovska doktrina. Kasneje se je kritikom stanovske države pridružila še socialdemokratska revija Svoboda, v kateri je tovrstne kritike objavljal tudi O. Bauer.

Slovenski socialdemokrati so nasproti stanovskim idejam postavljali načela (politične) demokracije, pomen človekovih političnih svoboščin in pravic, na gospodarskem področju pa javno, načrtno in združno urejeno gospodarstvo.

Drug vir kritik stanovske doktrine so bili komunisti. Ti so z radikalno razredne pozicije zavračali stanovsko državo kot "masko" kapitala, ki s stanovsko reformo želi ohraniti svoje razredne monopolne pozicije v proizvodnji in družbi. O kritiki stanovske ureditve je v brošuri Fašizem (1934) na kratko spregovoril Kardelj, posebno razpravo pa ji je namenil V. Kostanjevec (Stanovski država brez maske, 1933).

Liberalna doktrina razen kritik fašizma in nacizma ni prinesla pomembnejših razprav o stanovski ureditvi.

V. Sklep

1. Že v uvodu smo zapisali, da politične in socialne ideje tako ali drugače živijo svojo zgodovino naprej. Če analiziramo esencialno logiko družbene in politične organizacije na Slovenskem, spoznamo, da ideologija samoupravnega socializma ni le konstrukt komunistične ideje, marveč tudi stanovskega korporativizma, zlasti tistega katoliškega izvora. Čeprav to ni predmet naše analize, lahko za konec grobo skiciramo vsaj bistvene vzporednice. Te so: funkcionalno zastopanje interesov, kritika političnega parlamentarizma (parlamentarne demokracije) in s tem v zvezi kritika političnih strank, demokratičnega načela večine, poudarjanje nacionalne komponente, deetatzizma in decentralizma. Oba modela sta temeljila na t.i. podružbljenem gospodarstvu, katerega glavni motiv ni bil dohodek, marveč potrebe. Blagovno gospodarstvo in tudi kompetitivna politika sta bila drugotnega pomena. Celo t.i. usmerjeno izobraževanje je bilo zasnovano v stanovski doktrini. Skratka, liberalna doktrina, ki se je na Slovenskem pojavljala v svoji klasični obliki, je bila in je ostala močno v senci korporativne.

2. Klasična korporativna šola se je torej najbolj razvila v tistih predelih Evrope, kjer je imela Katoliška cerkev s svojimi uradnimi cerkvenimi stališči največji idejni vpliv. Korporativizem se je zato vzporedno pojavil v različnih evropskih državah. Politične razmere so bile v drugi polovici 20. in v 30. letih takšne, da so dodatno vplivale na "idejno superiornost" korporativizma na Slovenskem. Vseobsežno razpravo o klasičnem (stanovskem) korporativizmu v Evropi je prekinila 2. svetovna vojna, ko je tudi katoliška vrhuška spoznala totalitarne tendence te doktrine, ki so prišle na dan v posameznih režimih v Evropi. S papežem Pijem XII. se je tudi uradna katoliška doktrina oprijela liberalnejši načel, s tem pa je bila "laičnemu" katolicizmu odvzeta idejna opora.

Milan Zver, mag. politologije, mladi raziskovalec na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani.

LITERATURA

1.

ALEKSIČ, J. (1933): *Stanovska država*, Maribor.

AČIN, I. (1933/34): Osnutek zakona za korporativno ureditev države, *ČAS*, VI-VII, str. 186-194.

GOSAR, A. (1932): Kriza moderne demokracije, v: *Razprave o družbi in družbenem življenju*, Ljubljana.

GOSAR, A. (1935): *Za nov družabni red* II., Celje.

KUŠEJ, G. (1933): *Sodobna demokracija*, Ljubljana.

(1933, 1935): *Za nov družabni red* I. in II., Celje.

IVŠIČ, M. (1929): *Ekonomski i politički parlament*, Zagreb.

JERAJ, J. (1941): *Korporacijski red in družbena reforma Jugoslavije*, Maribor.

ŠČETINAC, J. (1935): *Korporativno urejanje države*, Zagreb.

ŽEBOT, C. (1939): *Korporativno narodno gospodarstvo*, Celje.

2.

AGNOLI, J./BRUCKNER, P. (1967): *Die Transformation der Demokratie*, Berlin.

ALEMANN, U. V./HEINZE, R. G. (Hg.) (1979): *Verbände und Staat. Vom Pluralismus zum Korporatismus*, Opladen.

HEINZE, R.G. (1981): *Verbändepolitik und "Neokorporatismus"*, Opladen.

JOLLY, P. (1933): *La mystique du corporatisme*, Pariz.

LEHMBRUCH, G. (1974): Liberal Corporatism and Party Government, v: *Comparative Political Studies*, zvezek 10, št. 1, 1977, str. 91-126.

PANTICH, L. (1977): The Development of Corporatism in Liberal Democracies, v: *Comparative Political Studies* 10, str. 61.

SCHMITTER, Ph. C./LEHMBRUCH, G. (1979/80): *Trends Toward Corporatist Intermediation*, London.

SPIRITO, UGO (1932): *Individuo e stato nella concezione corporativa*, Roma.

WINKLER H. A. (1972): *Pluralismus oder Protektionismus?*, Wiesbaden.

ZVER, M (1990): *Politična misel slovenskih socialdemokratov med obema vojnama*, mag. delo, RI FDV.